

BÖLGESELLEŞEN GÜVENLİK ANLAYIŞINDA YENİ AÇILIMLAR VE TÜRKİYE’NİN GÜVENLİK ALGISINDA YAŞANAN DEĞİŞİMLER

Murat YORULMAZ

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

muratyorulmaz2288@hotmail.com

Özet

Bu çalışmada bölgeselleşen güvenlik anlayışı bağlamında güvenlik çalışmalarında ortaya çıkan yeni açılımlar ele alınırken, aynı zamanda bu açılımların Türkiye’nin güvenlik politikalarına nasıl etki ettiği ve bu husustaki değişimlerin neler olduğu üzerinde durulmaktadır. Birinci bölümde Soğuk Savaş yıllarında oluşan geleneksel güvenlik çalışmalarının zaman içindeki dönüşüm koşulları ve süreci incelenmektedir. Ardından Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan “yeni güvenlik” yaklaşımının temel nitelikleri kısaca ele alınmaktadır. Bunu yaparken bu yeni yaklaşımın sadece eskisinin güvenlik anlayışının genişletilmesinden ibaret olmadığı vurgulanmaktadır. İlk bölümde son olarak “yeni güvenlik” yaklaşımının ne olmadığı açıklanmaya çalışılmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde yeni güvenlik çalışmalarının ana hatları ortaya konmaya çalışılırken bu hususta öncü katkıda bulunmuş olan Aberystwyth ve Kopenhag ekollerine odaklanılacaktır. En son olarak da yeni güvenlik çalışmalarının en önemli görülebilecek katkısının, güvenlik kuram ve uygulamalarının (theory/practice) karşılıklı evrilmesinin nasıl incelendiği ve bu bağlamda Türkiye’nin güvenlik politikalarının hangi açılardan ve nasıl değiştiği üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik çalışmaları, Yeni güvenlik, Güvenlik kuramları

Alan Tanımı: Uluslararası Güvenlik (Uluslararası İlişkiler)

NEW CONCEPTS IN THE REGIONALIZED SECURITY PERCEPTION AND THE CHANGES IN TURKEY’S SECURITY PERCEPTION

Abstract

In this study, both the new emerging initiative in security studies in the context of regionalized security understanding and also how these initiatives effect Turkish security policy and what the changes are on this issue have been analysed. In the first part of the study, the process and transformation terms of the traditional security studies in the period of Cold War have been discussed. After that, the main qualifications of ‘new security’ approach emerged after Cold War has been shortly analysed. While analysing this issue, it has been emphasized that the new security approach is not just an enlarged form of the old one. In the first part, lastly, it has been tried to explain what the new security approach is not. In the second part of the study, while the main qualifications of the new security studies have been tried to present, Aberystwyth and Copenhagen schools contributed to the field of ‘international security’ will have been focused on. In the last part of the study, it has been focused on how the mutual evolution of international security approaches and practices has been analysed and in the context of this, how and in what ways Turkish security policies have changed.

Keywords: *Security studies, New security, International security theories*

Jel Code: Z19

1. GİRİŞ

Güvenlik çalışmaları belirli bir süredir değişim içindedir. Çok değil daha 10-15 yıl önce üniversiteden mezun olmuş olanlar bugün ‘güvenlik çalışmaları’ başlığı altında okutulan derslerde, yazılan kitaplarda, makalelerde kendi bilgi ve tecrübelerini bulmakta güçlük çekiyorlar. Seksenli yıllardan itibaren hem gelişimi hem de yaygınlaşması ivme kazanan eleştirel uluslararası ilişkiler yaklaşımları, Soğuk Savaş’ın sona ermesi ile beraber güvenlik çalışmalarına da el attılar. Doksanlı yıllardan itibaren en canlı tartışmaların ve en çarpıcı gelişmelerin odağında güvenlik çalışmaları yer aldı. Örneğin:

- İnşacı (constructivist) yaklaşımların önde gelen kuramcısı Alexander Wendt’in eserlerinin etrafında şekillenen tartışmalar kimlik ve güvenlik ilişkisi üzerine yoğunlaştı (Wendt, 1992:391-425, tartışmalara örnek olarak bk. Guzzini & Leander, 2006).
- Minnesota Üniversitesi ekolünün geliştirdiği eleştirel inşacı (critical constructivist) yaklaşım, güvenlik kültürüne odaklanan eserler üzerinden tartışılmaya başlandı. (Weldes & Saco,

1996:361-395, Weldes, 1999, Weldes Laffey Gusterson & Duvall, 1999) Yine aynı ekolden gelen başka bir grup yazar, post-sömürgeci (post-colonial) yaklaşımların güvenlik çalışmaları için önemini ortaya koyarak yeni tartışmaların kapısını açtılar (Barkawi & Laffey, 2006:329-352).

- Feminist kuramın önde gelen yazarları Cynthia Enloe (1990) ve J. Ann Tickner (1992, 1995) feminizmin uluslararası ilişkiler konularında söyleyecek sözü olduğundan şüphe edenlere (uluslararası) güvenlik üzerine ufuk açıcı çalışmalar üreterek cevap verdiler.
- Post-yapısalcı (post-structuralist) yazarlardan R.B.J. Walker (1990:3-28), Michael Dillon (1995, Dillon & Reid, 2000) ve David Campbell (1992, 1998) en çok ses getiren eserlerinde güvenlik kavramına odaklandılar.
- Ken Booth'un (1991; Booth & Vale, 1995; Booth, 1997, 2005a, 2008) önderliğindeki Aberystwyth Ekolü (Aberystwyth School), eserlerini Eleştirel Güvenlik Çalışmaları (Critical Security Studies) başlığı altında topladı; önce bir yüksek lisans dersi, sonra da yüksek lisans programı başlattı (bk. <http://www.aber.ac.uk>).
- Eleştirel güvenlik çalışmalarını da içeren ancak daha geniş bir yelpazede gelişen yeni güvenlik çalışmalarına Michael Williams ve Keith Krause (1996, 1997) ve Kopenhag Ekolünden (Copenhagen School) Barry Buzan ve Ole Waever (Waever Buzan Kelstrup & Lemaitre, 1993, Waever, 1995b, Buzan Waever & De Wilde, 1998) ile Paris Ekolünden (Paris School) Didier Bigo (2000, 2002) katkıda bulundular. Waever'in doksanlı yılların başlarında önerdiği "güvenikleştirme (securitization)" kavramı zaman içinde kuramlaştı (Huysmans, 1998:479-505, Williams, 2003:511-531), bir kelime olarak sözcük dağarcığına katıldı; post-pozitivist yaklaşımların geçerliliğini reddedenlerin bile cümlelerinde yer buldu.

Geleneksel güvenlik çalışmalarının dünya güvensizliklerini yansıtmakta ve çözüm önermekte yetersiz kalabildiği tespitinden yola çıkan bu araştırmacıların düşünceleri kâğıt üzerinde kalmadı; uygulamaya da yansıdı. Güvenliğin sadece askerî tehditlerin tespiti ve bertaraf edilmesinden ibaret olmadığını, güvenlik politikasının amacının da yalnızca savaşları önlemek değil aynı zamanda

insanların mutluluk ve refahını sağlamak olması gerektiğini savunan ‘yeni güvenlik’ anlayışı artık daha çok yerde kabul görmektedir.

1.1. Yeni Güvenliğin Ortaya Çıkışı

Adına ‘yeni güvenlik’ denilen yaklaşım, doksanlı yıllarda güvenlik gündeminin salt askerî konuların ötesinde, insan, devlet hatta üzerinde yaşadığımız gezegenin güvenliğini ilgilendiren başka hususları da içerecek şekilde geliştirilmesi çağrıları ile karşımıza çıkmıştır (Krause & Williams, 1996:229-254). Tarihsel olarak yeni güvenlik çalışmalarının attığı ilk adım, Soğuk Savaş döneminin, güvenliği ‘iki süper güç arasındaki çekişmenin doğrudan silahlı çatışmaya dönüşmemesi durumu’ şeklinde ‘dar’ olarak tanımlamasının dünya nüfusunun güvensizliklerini yansıtmakta yetersiz kaldığını ortaya koymak olmuştur. Örneğin bu geleneksel anlayışın çizdiği sınırlar yüzünden ‘anlaşmazlıkların adaletle çözümlenmesinin gereği’ ve (gelişmekte olan ülkelerin gündeme getirmeye çalıştıkları) ‘sosyoekonomik eşitsizliklerin azaltılmasının önemi’ gibi konular dünya güvenlik gündeminde üst sıralara bir türlü tırmanamamıştır. Süper güçler arasındaki rekabet devam ettiği sürece bu konularda iş birliği yapılması mümkün görülmemiştir. Diğer bir deyişle, bu dönemde dünya güvenlik anlayışı biraz da şartların dayatması ile ‘dar’ tutulmuştur. Güvenliğin askerî hatta nükleer olmayan boyutları gündeme gelmemiştir, getirilmemiştir, getirilememiştir. Yeni güvenlik çalışmalarının ön plana çıkmaya başlaması doksanlı yılların başında gerçekleşmiş olsa da bunu besleyen fikir ve gayretler çok daha uzun bir süredir mevcuttur. Bu öncül yaklaşımlar arasında en önde gelenler şöyledir:

- Amerika Birleşik Devletleri-Sovyetler Birliği arasındaki ‘soğukluk’ haricinde de güvensizliklerin bulunduğunu dünyaya hatırlatan temel ilkesiyle ‘Bağlantısızlar Hareketi’,
- Kuzey-Güney geriliminin dünya politikası için en az Doğu-Batı gerilimi kadar önemli olduğunun altını çizen, yetmişli yılların ‘yeni uluslararası ekonomik düzen’ çağrıları,
- Altmışlı ve yetmişli yıllar boyunca sürdürülebilir alternatif dünya düzenlerine ilişkin görüşlerin çerçevesini çizen ‘Dünya Düzeni Modelleri Projesi’ kuramcıları,
- Seksenli yıllarda ABD merkezli ‘Freeze’, İngiltere merkezli CND (Nükleer Silahsızlanma Kampanyası) ve END (Avrupa’nın Nükleer Silahsızlanması) gibi çeşitli toplumsal hareketleri bilgilendirerek Avrupa’nın her yanında güvenlik ilişkilerinin dönüşümünü kolaylaştıran ‘alternatif savunma’ yaklaşımı,

- Batıdan ithal edilen (ve Batı tarafından desteklenen) “ulusal güvenlik projelerinin” dünyanın geri kalanında sahip olduğu karışık sicile işaret eden ve “içeri” güvenli, sadece dışarıyı “güvensiz” varsayan geleneksel kuramı çürüten Kuzey/Güney ve “Üçüncü Dünya” güvenlik çalışmalarının öğrencileri.

Soğuk Savaşın ardından bu konular daha aktif olarak tartışılmaya başlandıysa da 11 Eylül saldırılarının yarattığı belirsizlik ortamının beraberinde getirdiği korkularla eskinin yetersiz kalabilen yaklaşımlarına yeniden dönülür gibi olmuştur. Hatta 11 Eylül sonrasında “yeni güvenlik” yaklaşımlarının geçersizliğinin ortaya çıktığını söyleyenler de olmuştur. Ancak konu şu açıdan da ele alınabilir. 11 Eylül, geleneksel güvenlik yaklaşımlarının dünyadaki mevcut güvensizliklere ilaç olmak bir yana onları tespit etmekten bile ne kadar uzak kaldığını bir kez daha hatırlatmıştır. Dünya politikasını anlamaya çalışırken hem savaşa hem de barışa, hem sert hem de yumuşak güce, hem devletlere hem de devlet dışı aktörlere ilişkin konularla doğrudan ilgilenilmesi ihtiyacının önemini ortaya çıkarmıştır.

1.3. Yeni Güvenlik Ne Değildir?

“Yeni güvenlik” denildiğinde çoğunlukla güvenlik anlayışının daha geniş bir tehdit yelpazesini içerecek şekilde genişle(til)mesi anlaşılmaktadır. Bu “yeni” tehditler, askerî tehditlerin yanı sıra ekonomik eşitsizlik ve adaletsizlik, çevre kirliliği ve doğal kaynakların yok olması, etnik anlaşmazlıklar, uluslararası göç, uyuşturucu ticareti ve kaçakçılık vb. sorunları da içermektedir. Ancak “yeni güvenlik” sadece gündemin genişle(til)meşinden ibaret değildir. Gündemin genişle(til)mesi, “yeni güvenlik” anlayışının benimsenmesinin uygulamadaki yansımasıdır. Tek başına, bir felsefe değişikliğine gitmeden gündemi genişletmek ise sadece odur: gündemin genişle(til)mesi şu ya da bu amaca yönelik olarak. Bir felsefe olarak yeni güvenlik, güvenlik anlayış ve uygulamalarının merkezine insanın ihtiyaçlarını yerleştirmeyi hedefleyen topyekûn bir yenilenme girişimidir. Güvenliğe yaklaşımdaki bu dönüşüm, daha bütüncül, güvenliğin askerî ve diğer tüm boyutlarını içeren bir anlayışın benimsenmesi anlamına gelir. Bunu yaparken sorulan temel soru şudur: güvenlik kimin içindir? Verdiği cevap da şöyledir: güvenlik insan içindir.

Yeni güvenlik yaklaşımı ile gündeme eklenen yeni tehditlerden Batı literatür ve uygulamasında “yumuşak güvenlik (soft security)” diye de bahsedilmektedir. Eskinin, devletlerin sınırları dışından kaynaklanan askerî tehditleri ise “sert güvenlik (hard security)” olarak adlandırılmaktadır. Gerçekten de kullanıldığında binlerce hatta yüz binlerce hayatı tehdit edebilecek kitle imha silahlarının dünya

güvenliğine ve üzerinde yaşadığımız gezegenin ve sonraki nesillerin geleceğine oluşturduğu tehdit ile karşılaştırıldığında ekonomik, çevresel ve benzeri sorunlar ‘‘yumuşak’’ kalabilir. Dünyanın bazı bölgelerinde insanların yiyecek yemek, içecek su bulamamaları ve bu yüzden göç etmek ya da yasa dışı yöntemlerle geçimlerini sağlamak durumunda kalmaları da ‘‘yumuşak tehditler’’ olarak görülebilir. Ancak bu insanların içinde buldukları güvensizlik ortamında bu tehditler gayet sert bir şekilde hissedilmektedir. Diğer bir deyişle ‘‘yumuşak/sert’’ tehditler arasındaki ayırım içecek su, yiyecek yemek, barınacak yer gibi bazı konularda kendini güvencede hisseden (çoğu zaman Batı-merkezli) bir bakış açısından yapıldığında anlamlı gibi görünse de bu güvensizliklerle günbegün mücadele etmek durumunda olan gelişmekte olan ülkelerin insanları için çok da anlamlı değildir. Ayrıca küreselleşme ile gittikçe daha da adaletsiz bir hâl alan dünyadaki kaynak dağılımının yarattığı ortamın Batıyı da nasıl ‘‘sert’’ bir şekilde vurabileceği terör saldırıları ile net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Diğer bir deyişle askerî tehditleri ‘‘sert’’, diğerlerini ise ‘‘yumuşak’’ olarak nitelendiren bu ve benzeri yaklaşımlar, yalnızca insani güvensizliklere çare olmakta yetersiz kalmaz aynı zamanda bu güvensizliklerin kendilerini yeniden üretmelerine de zemin hazırlar. ‘‘Sert/yumuşak’’ güvenlik terimlerini ortaya koymak yoluyla tehditler arasında hiyerarşik bir sıralama oluşturulması, bazı tehditlerin daha ciddi ve önemli olduğu ve acil olarak ele alınması gerektiği mesajını verir. Benzer şekilde diğer tehditlerin ‘‘yumuşak’’ olmaları itibari ile daha önemsiz oldukları ve ele alınmaları aciliyet gerektirmediğinden gündemde alt sıralara itilebilecekleri endişesi yaratılır. Bu ise bir taraftan gündem genişletiliyormuş gibi yapılırken diğer taraftan geleneksel yaklaşımın yeniden hâkim duruma getirilmesi, yani pek bir şeyin değiştirilmeden bırakılması, ‘‘kozmetik’’ olarak nitelendirilebilecek değişiklikler ile yetinilmesi sonucunu doğurur.

‘‘Yeni güvenlik’’ sadece gündemi genişletmekten ibaret olsaydı gelişmekte olan üçüncü dünya devletleri bu konuda öncü aktörler olarak görülebilirdi. Çünkü bu ülkeler henüz devlet ve ulus inşası süreçlerinin başında oldukları için gerek iç gerekse dış tehditlerle baş etmek durumundadırlar. Dolayısı ile güvenlik gündemleri eskiden beri geniş olagelmıştır. Ancak bu onların yeni güvenlik yaklaşımını benimsedikleri anlamına gelmez. Yani güvenlik anlayış ve uygulamalarının merkezine insanı aldıklarını göstermez. Aksine, bu ülkelerin bazıları kendi yurttaşlarının güvenliğine yönelik başlıca tehdidi teşkil edebilmektedirler.

2. KURAM/UYGULAMA İLİŞKİSİ BAKIMINDAN YENİ GÜVENLİK YAKLAŞIMININ KATKISI

Farklılıklar bir yana yeni güvenlik çalışmalarını birleştiren nokta; kuramı, açıklamaya çalıştığı gerçekliğin kendisinin kurucusu olarak gören bir anlayışın lehine, kuram/uygulama ilişkisinin nesnelci kavranışını reddetmeleridir.

Kuramlar, belli uygulamalara biçim verip, olanak tanıyıp, ayrıcalık sağlarken (ya da meşrulaştırırken) diğer başka uygulamaları engellemese de marjinalleştiren bilgiyi örgütlerler. Diğer taraftan, tüm kuramlar uygulamaları biçimlendirmez, biçimlendiremez. Kimi kuramlar kendi kendini kurabilirken (geleneksel güvenlik çalışmaları örneğinde olduğu gibi) diğerlerinin bunu yapamaması (barış çalışmalarında olduğu gibi), iktidar-bilgi ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Kuramlar arasındaki rekabet ve dolayısıyla gelecek, asla eşit şartlarda gerçekleşmez. Burada, analitik nedenlerden dolayı ve iktidar-bilgi ilişkisinin dar ya da yalnızca maddi bir güç kavrayışıyla açıklanamayacağını vurgulamak amacıyla, iktidarın temsili ve maddi boyutlarını birbirinden ayırmak gerekir.

Yeni güvenlik çalışmaları, kuramı, bir uygulama biçimi olarak ele alır. Nükleer strateji örneğinde görülebileceği üzere, diğer uygulama biçimlerine de eşit düzeyde ilgi gösterirler. Geleneksel güvenlik çalışmaları teknolojiye (nükleer teknoloji de dâhil olmak üzere) tarafsızmışçasına -yani kendi özerk mantığına sahip bir alan olarak- bakarken, eleştirel yaklaşımlar onun ‘kararsız doğasını dikkate alır. Her iki süper gücün Soğuk Savaş boyunca nükleer tedarike ilişkin, ‘herhangi bir rasyonel düşman tehdidi yerine bürokratik ve politik iktidar mücadelelerini’ yansıtan (Wyn Jones, 1999:44) karar alma biçimlerinin, ya da Hindistan’ın kısmen (ancak tamamen değil) modernite aracılığıyla post sömürgeci bir güvenlik arayışının sonucu olarak nükleer silah sahibi olma kararının (modern olmanın/modernleşmenin bir yanını oluşturan nükleer silahlar; bk. Abraham, 1998:59) açığa çıkarılması, yeni güvenlik çalışmalarının “nükleer silah fetişizmi”ni yeniden ele almalarını ve gerçekçi bir olasılık olarak dünya politikasından silinmesi üzerine düşüncelerini sağlar.

3. SONUÇ

Güvenlikleştirme kuramı, doksanlı yıllardan itibaren önemli yol almış ve Avrupa’da yeni güvenlik çalışmalarının başat yaklaşım hâle gelmesinde önemli rol oynamıştır. ‘Güvenlikleştirme’ dendiğinde herkes bir şey anlamakta, tartışmalar bu çerçevede şekillenmektedir. Yeni güvenlik çalışmaları ile Avrupa’da akademik güvenlik tartışmalarının çehresi tamamen değişmiş, düşünce kuruluşları kısmen de olsa bu değişimin dışında kalamamışlardır. Artık dünyanın tüm bölgeleri ve sorunları ile ilgili çalışmalar yeni güvenlik açısından da yapılmakta ve tartışılmaktadır. Yeni güvenlik çalışmalarının hem yıkinşa (deconstruction) hem de yeniden inşaya (reconstruction) ilişkin katkıları, gelecek

konusunda umut vadetmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de de güvenlik politikalarında bir değişim dönüşüm süreci yaşanmıştır. Güvenliğin bugün itibari ile Türkiye’de algılanma şekli, haklar ve özgürlükler temelinde şekillendirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu hususta Türkiye sadece kendisi için değil, küresel ölçekte güvenlik sorunlarına duyarlılığını giderek arttırmaktadır. Ancak ne var ki güvenlik kavramındaki yaşanan değişim dönüşüme rağmen dünya üzerinde çoğu ülkede olduğu gibi Türkiye’de de güvenlik algısının temelini silahlı savunma ve askeri güç kaynaklı olduğu hala gözlemlenmektedir. Bunu anlamlandıran en güncel örnek ise Suriye sınırına yerleştirilen Patriot füzeleridir. Türkiye’nin bu konuya bakışı ve aldığı olumlu tavır bölgeselleşen güvenlik anlayışı içerisinde Türkiye’nin değişen güvenlik paradigmaları karşısında temelsiz haklı sebepler arayışına girdiğini söyleyebiliriz. Uluslararası barış ve istikrarın korunması ve böylelikle sürdürülebilir kalkınma ve insan gelişimi için ihtiyaç duyulan güvenlik ve huzur ortamının tesis edilmesinin her defasında vurgulanmasına ve güvenlik politikalarının bu temele dayandığının söylenmesine rağmen Kitle İmha Silahlarının ve bunları fırlatma araçlarının yayılmasına katkıda bulunmak büyük bir çelişkiyi gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda Türkiye’nin güvenlik politikalarının değişen güvenlik paradigmaları çerçevesinde ve bağımsız politikalar yürütülerek revize edilmesi gerektiği açıkça ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

Abraham, Itty, *The Making of the Indian Atomic Bomb: Science, Secrecy and the Postcolonial State*, New York, NY, Zed Books, 1994.

Barkawi, Tarak & Laffey, Mark, ‘‘The Postcolonial Moment in Security Studies’’, *Review of International Studies*, 32, 2006, 329-352.

Bigo, Didier, ‘‘*Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease*’’ *Alternatives*, 27, 2002, 63-92.

Booth, Ken, ‘‘*Security and Emancipation*’’, *Review of International Studies*, 17, 1991, 313-326.

Booth, Ken, ‘‘*Human Wrongs and International Relations*’’, *International Affairs*, 71, 1995, 103-126.

Booth, Ken, ‘‘*Security and Self: Reflections of a Fallen Realist*’’, in: Krause, K. & Williams, M. C. (Eds.) *Critical Security Studies: Concepts and Cases*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1997, ss.83-119.

Booth, Ken, *Critical Security Studies and World Politics*, Boulder, Lynne Rienner Publishers, 2005a.

Booth, K. (Ed.), *Critical Security Studies and World Politics*, Boulder, Colo., Lynne Rienner Publishers, 2005b.

Booth, Ken, *Theory of World Security*, Cambridge, Cambridge University Press, 2008.

Buzan, Barry, Ole Wæver & J. De Wilde, *Security : A New Framework for Analysis*, Boulder, Colo., Lynne Rienner Pub., 1998.

Campbell, David, *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*, Manchester, Manchester University Press, 1992.

Campbell, David, *National Deconstruction: Violence, Identity and Justice in Bosnia*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998.

Cox, Robert W., '*Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory*', *Millennium-Journal of International Studies*, 10, 1981, 126-155.

Dillon, Michael, '*Sovereignty and Governmentality: From the Problematics of the 'New World Order'' to the Ethical Problematic of the World Order*', *Alternatives-Social Transformation and Humane Governance*, 20, 1995, 323-368.

Dillon, Michael & Reid, John, '*Global Governance, Liberal Peace, and Complex Emergency*', *Alternatives-Social Transformation and Humane Governance*, 25, 2000, 117-143.

Enloe, Cynthia, *Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*, Berkeley, University of California Press, 1990.

Guzzini, Stefano & Leander, Anna, *Constructivism and International Relations: Alexander Wendt and His Critics*, London, Routledge, 2006.

Huysmans, Jef, ‘*Revisiting Copenhagen: Or, on the Creative Development of a Security Studies Agenda in Europe*’, *European Journal of International Relations*, 4, 1998, 479-505.

Huysmans, Jef, *The Politics of Insecurity : Fear, Migration, and Asylum in the EU*, Milton Park, Abingdon, Oxon ; New York, Routledge, 2006.

Krause, Keith & Michael C. Williams, ‘*Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods*’, *International Studies Quarterly*, 40, 1996, 229-254.

Tickner, J. Ann, ‘*Re-Visioning Security*’, in: Booth, K. & Smith, S. (Eds.) *International Relations Theory Today*, Cambridge, Polity Press. 1995.

Vale, Peter, *Security and Politics in South Africa: The Regional Dimension*, Lynne Rienner Publishers, 2003.

Waever, Ole, ‘*Three Competing Europes: German, French, Russian*’, *International Affairs*, 66, 1990, 477.

Waever, Ole, ‘*Identity, Integration and Security*’, *Journal of International Affairs*, 48, 1995a, 389.

Waever, Ole, ‘*Securitization and Desecuritization*’, in: Lipschutz, R. D. (Ed.) *On Security*, New York, Columbia University Press, 1995b, 46-86.

Waever, Ole & Buzan, Barry, *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003.

Waever, Ole, Buzan, Barry & J. De Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder, Lynne Rienner Publishers, 1998.

Walker, Rob B. J., ‘*Security, Sovereignty and the Challenge of World Politics*’, *Alternatives*, 15, 1990, 3-28.

Wendt, Alexander, ‘*Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics*’, *International Organization*, 46, 1992, 391-425.

Wyn Jones, R., *Security, Strategy, and Critical Theory*, Boulder, Colo., Lynne Rienner Publishers, 1999.